

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2009, Volume: 4, Number: 1, Article Number: D0001

FINE ARTS

Received: June 2008
Accepted: January 2009
Series : D
ISSN : 1308-7290
© 2009 www.newwsa.com

Ebru Temiz
University of Nigde
etemiz@nigde.edu.tr
Nigde-Turkiye

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ÜÇ YAŞ DÖNEMİNDEKİ 35-40 AYLIK ÇOCUKLARA
UYGULANAN SES EĞİTİMİNİN İŞİTME KAYIPLI VE İŞİTME KAYIPSIZ ÇOCUKLARIN
MÜZİKSEL SESLERİ AYIRT EDEBİLME BECERİLERİNE ETKİSİ**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitimde müzik etkinlikleri içerisinde uygulanan ses eğitiminin, işitme kaybı olan ve işitme kaybı olmayan çocukların müziksel sesleri ayırt edebilme becerilerine etkisi olup olmadığının belirlenmesi, bu çocuklardaki işitme kaybı ile müziksel sesleri ayırt edebilme becerisi arasında bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesidir. Araştırma sonucunda, ses eğitiminin müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerileri üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu ve işitme kaybı değişkeninin müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerilerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ses Eğitimi, İşitme Kaybı, Okul Öncesi,
Ses, Müzik

**THE EFFECT OF VOCAL TRAINING PRACTISED FOR THREE YEARS OLD CHILDREN
WITH 35-40 MONTHS IN PRESCHOOL EDUCATION TO SENSIBILITY OF THE
CHILDREN WITH HEARING LOSS AND WITHOUT HEARING LOSS IN MUSICAL SOUNDS**

ABSTRACT

The aim of this study is to determine whether the vocal training practiced within the musical activity in preschool education affects the sensibility of the children with hearing loss and without hearing loss to the musical sounds, and to ascertain whether there is a relation between hearing loss and the sensibility of musical sounds for above mentioned children. In conclusion, it was seen that the vocal training had the positive effect in sensibility of musical sound properties and the factor of hearing loss affected the sensibility of musical sound properties negatively

Keywords: Voice Education, Hearing Disorder, Preschool,
Voice, Music

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Çocukların kendileri için gerekli olan müzikal becerileri kazanmaları, sahip oldukları müzik yeteneğinin keşfedilebilmesi ve müziğe yönlendirilebilmeleri buldukları ortama bağlıdır. Aileden sonra çocukların ilk olarak okul ortamı ile karşılaştıkları yer okul öncesi eğitim veren kurumlardır. Bu kurumlardaki eğitim süreçleri ile çocuğun; psikomotor, özbakım, sosyal-duygusal, bilişsel ve dil gelişimi desteklenir. Okul öncesi eğitimde, yaratıcı anlatım ve sanat etkinlikleri, oyun, drama, dil geliştirme, doğa ve fen bilimleri, bedensel vb. eğitim etkinliklerinin yanı sıra en az bunlar kadar önem taşıyan bir diğer etkinlik de müzik etkinlikleridir.

Okul öncesi dönemde tüm yaş guruplarında uygulanan müziksel etkinlikler incelendiğinde, sese yönelik olarak yapılan etkinliklerin ana yapıyı oluşturduğu görülmektedir. Ses ile yapılan bu etkinliklerle çocuklar hem kendi sesleri hem de doğadaki sesler konusunda bilgi sahibi olacaklar, bu sayede pek çok kavramı da öğrenerek yaşamlarına katma olanağını bulacaklardır. Müziksel ses, yalın bir şekilde açıklanacak olursa; müzikal özellikler taşıyan yani temel müzik özellikleri olan ses olarak ifade edilebilir. Bu müzikal özellikler, sesin; tını, süre, nüans, ezgisel (yükseklik), ritm özellikleri olarak açıklanabilir. Okul öncesi dönemde ses eğitimi etkinlikleri ile çocuklar hem işitsel açıdan hem de konuşurken ve şarkı söylerken seslerini amacına uygun kullanabilmeleri açısından eğitilmektedirler. Bu durum, çocukların temelde sağlıklı bir işitme yapısına sahip olmaları ile mümkündür. Ayrıca müzik etkinlikleri içerisinde çocukların eğitilmesinde kullanılan sesler, eğitimin amacına ulaşabilmesi açısından bazı müziksel özelliklere sahip olmak durumundadırlar. Ses eğitimi, okul öncesi dönemden itibaren bireyin, konuşma ve şarkı söyleme becerisi kazanma yolunda eğitilmesi sürecidir. Sazak (2001:35), ses eğitimini; bireyin müziksel söyleme davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla istendik değişmeler oluşturma süreci olarak tanımlamıştır.

İnsan duyu organları aracılığı ile elde ettiği duylara bağlı olarak yaşamını devam ettirir. Bu duyların en önemlilerinden birini işitme duyusu oluşturmaktadır ve birey herhangi bir nedenle işitme yetersizliği ile karşılaştığında, aynı zamanda gelişim, çevresiyle iletişim özelliklerinden de engellenmiş olur.

İşitme kaybı, işitme testi sonucunda belli bir bireyin aldığı sonuçların kabul edilen normal işitme değerlerinden belirli derecede farklı olmasıdır, ya da Tüfekçioğlu'na (2003:8) göre, işitme duyusunda veya duyu ile birlikte işitme sinirlerinde oluşan bir hasar sonucu yaşanan duysal bir kayıptır. Çocuklarda işitme kayıpları, gözle görülemeyecek sorunlar olması nedeni ile çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Doğumla birlikte ya da yaşamın ilk yıllarından itibaren çeşitli nedenlerle başlayan işitme kayıpları çocuğun; konuşma, dil gelişimi, bilişsel gelişim gibi önemli gelişim alanlarında sorunlar yaşamasına neden olabilir ve okul öncesi dönemden itibaren okul yıllarında başarısı üzerinde etkili olabilir. Çocuğun önemli gelişim alanlarından biri olan müziksel gelişiminin de işitme rahatsızlıklarından dolayı olumsuz etkileneceği bu durumda kuşkusuzdur. Müziksel ses, yalın bir şekilde açıklanacak olursa; müzikal özellikler taşıyan yani temel müzik özellikleri olan ses olarak ifade edilebilir. Bu müzikal özellikler, sesin; tını, süre, nüans, ezgisel (yükseklik), ritm özellikleri olarak açıklanabilir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Araştırmanın amacı, okul öncesi eğitimde müzik etkinlikleri içerisinde uygulanan ses eğitiminin, işitme kaybı olan ve işitme kaybı olmayan çocukların müziksel sesleri ayırt edebilme becerilerine etkisi olup olmadığının belirlenmesi, bu çocuklardaki işitme kaybı ile müziksel sesleri ayırt edebilme becerisi arasında bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesidir. Bu amaçlara aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocukların işitme kaybı özellikleri nelerdir?
- Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocuklara uygulanan ses eğitiminin çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt etme becerilerine etkisi nedir?
- Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocuklara uygulanan ses eğitiminin hafif işitme kayıplı çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt etme becerilerine etkisi nedir?
- Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocuklara uygulanan ses eğitiminin işitme kaybı olmayan çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt etme becerilerine etkisi nedir?
- Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocuklara uygulanan ses eğitiminin hafif işitme kayıplı ve işitme kaybı olmayan çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt etme becerilerine etkisi arasında fark var mıdır?

Araştırma; okul öncesi dönemdeki çocuklarda işitme kaybı oranının yapılan araştırmalarca son yıllarda özellikle vurgulanması sebebi ile, işitme kaybı olan ve işitme kaybı olmayan çocukların müziksel sesleri ayırt etme becerilerine ses eğitiminin etkisinin ilk kez incelenip araştırılacak olması ve böylece alana yenilik getirmesi açısından önemlidir.

Üç yaş dönemindeki 35-40 aylık çocukların işitme kaybı ve ses özelliklerinin belirlenerek ses eğitiminin bu çocukların müziksel sesleri ayırt edebilme becerilerine etkisinin olup olmadığının anlaşılması, bu çocuklardaki işitme kaybı ile müziksel ses gelişimi arasında bir ilişki olup olmadığının araştırılması ve çocuklara uygulanan ses eğitiminin çocukların müziksel ses gelişimi açısından önemli ve gerekli olup olmadığının araştırılması açısından ayrıca önem taşımaktadır.

3. DENEYSEL YÖNTEM (EXPERIMENTAL METHOD)

Araştırmanın örneklemini, Gazi Eğitim Fakültesi Uygulama Anaokulu 3 yaş grubunda (sınıfında) yer alan 11 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın yürütülmesinde tek grup ön test-son test deneysel araştırma modeli kullanılmıştır. Denel işlem öncesinde örneklem grubunun işitme analizleri ve ön test aşaması yapılmış, denel işlem aşamasında ise 20 ayrı ses eğitimi etkinliği her gün aynı saatte olmak üzere örneklem grubuna uygulanmıştır. Denel işlem sonrasında son test aşaması ile gerekli değerlendirmeler yapılarak sonuçlar karşılaştırılmıştır. Veriler, wilcoxon işeretlenmiş sıralar testi ve mann whitney u testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Ölçme aracı olarak KR 20 Güvenirlik katsayısı ,86 olan müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerisi ölçme aracı kullanılmıştır.

Tek grup ön test-son test deneysel araştırma modeli kullanılan araştırmada örneklem Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Örneklem
(Table 1. Sampling)

Örneklem	Yaş (Ay)	Cinsiyet	Doğuştan Gelen Hastalık	İşitme Kaybı Durumu					
				Uyum (Komplians)		Basınç (Pressure)		Saf ses ortalaması (dB)	
				sol	sağ	sol	sağ	sol	sağ
1. Çocuk	40	Erkek	Yok	0,5	0,5	-99	-103		
2. Çocuk	37	Kız	Yok	0,6	0,5	-64	-62		
3. Çocuk	39	Kız	Yok	0,4	0,3	-46	-113		
4. Çocuk*	35	Erkek	Yok	0,2	0,4	-400	-300	25dB	20dB
5. Çocuk	36	Erkek	Yok	0,3	0,4	-62	-90		
6. Çocuk*	35	Kız	Yok	0,4	0,2	-400	-285	20dB	25dB
7. Çocuk*	36	Kız	Yok	0,4	0,1	-244	-400	20dB	20dB
8. Çocuk*	35	Kız	Yok	0,2	0,2	-400	-400	18dB	18dB
9. Çocuk	37	Kız	Yok	0,2	0,2	-39	-109		
10. Çocuk*	35	Erkek	Yok	0,4	0,2	-340	-324	18dB	20dB
11. Çocuk	36	Erkek	Yok	0,4	0,3	-34	-36		

* Hafif işitme kayıplı çocuklar

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ve KR 20 Güvenirlik katsayısı ,86 olan müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerisi ölçme aracı kullanılmıştır. Veriler non-parametrik testler olan wilcoxon işeretlenmiş sıralar testi ve mann whitney u testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerisi ölçme aracı, örneklem grubundaki çocukların eğitim süreci öncesi ve sonrasında müziksel ses özelliklerini ayırt edip edemediklerine ilişkin belirlemelerin yapılabilmesi amacı ile oluşturulmuş, derece olarak evet ve hayır seçeneklerinin yer aldığı bir kontrol listesidir. Ölçme aracında müziksel ses özellikleri olarak sesin; yükseklik, gürlük, tını, süre ve ritm özelliği belirlenmiştir. Kontrol listesinde her maddede ayrı bir müziksel ses özelliği yer almış ve bu maddeler için; insan, hayvan, taşıt doğa ve çalgı seslerinden oluşan üçer ses kaydı oluşturulmuştur. Ses kayıtları oluşturulurken Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Birimi'nden yardım istenmiş ve kullanılacak ses efektleri özelliklerine göre burada çalışan müzik uzmanları ile işbirliği yapılarak temin edilmiştir. Ön test ve son test aşamasında ses kayıtları çocuklara dinletilmiş, çocukların verdikleri cevaplar üç ses kaydına verilen cevaplardan ikisinin doğru olması durumunda geçerli sayılmıştır.

4. BULGULAR (FINDINGS)

Tablo 2. Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocukların işitme kaybı özellikleri
(Table 2. Hearing loss characteristics of 35-40 month children in age-three period)

Örneklem	İşitme Kaybı Durumu					
	Uyum (Komplians)		Basınç (Pressure)		Saf Ses Ortalaması (dB)	
	sol	sağ	sol	sağ	sol	sağ
1.çocuk	0,5	0,5	-99	-103		
2.çocuk	0,6	0,5	-64	-62		
3.çocuk	0,4	0,3	-46	-113		
4.çocuk i.i.a.	0,2	0,4	-400	-300	25dB	20dB
4.çocuk s.i.a.	0,2	0,4	-400	-299		
5.çocuk	0,3	0,4	-62	-90		
6.çocuk i.i.a.	0,4	0,2	-400	-285	20dB	25dB
6.çocuk s.i.a.	0,4	0,2	-400	-196		
7.çocuk i.i.a.	0,4	0,1	-244	-400	20dB	20dB
7.çocuk s.i.a.	0,4	0,2	-261	-400		
8.çocuk i.i.a.	0,2	0,2	-400	-400	18dB	18dB
8.çocuk s.i.a.	0,2	0,2	-400	-400		
9.çocuk	0,2	0,2	-39	-109		
10.çocuk i.i.a.	0,4	0,2	-340	-324	18dB	20dB
10.çocuk s.i.a.	0,4	0,2	-400	-298		
11.çocuk	0,4	0,3	-34	-36		

(i.i.a:ilk işitme analizi, s.i.a: son işitme analizi)

Tablo 2'de görüldüğü gibi 11 çocuğun 5'inde orta kulak basınç değerleri -196 ve -400 arasındadır. Buna göre bu beş çocukta çift taraflı hafif işitme kaybı vardır. İşitme kaybına sahip olan çocukların saf ses ortalamaları 18 ile 25 dB arasında değişmektedir. Bu durum çocukların yaklaşık yarısının hafif işitme kaybı özelliği taşıdığını göstermektedir.

Tablo 3. Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerisine ilişkin ön test-son test wilcoxon testi bulguları

(Table 3. Preliminary test - last test wilcoxon test findings about 35-40 month children's ability of discriminating musical sound characteristics in age-three period)

Ön test-son test	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	P
Negatif sıra	0	0,00	0,00	-2,953	0,003
Pozitif sıra	11	6,00	66,00		
Eşit	0				
Toplam	11				

Tablo 3'de görüldüğü üzere, örneklem grubunun deney öncesi ve deney sonrasında aldıkları puanları arasındaki ilişki, p değerinin ,003 olması sebebi (p≤0,05) ile istatistiki açıdan anlamlıdır. Bu bulguya göre ses eğitimi süreci sonunda çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerilerinde olumlu yönde değişiklik olmuştur.

Tablo 4. Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocuklara uygulanan ses eğitiminin hafif işitme kayıplı çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt etme becerilerine etkisine ilişkin wilcoxon testi bulguları (Table 4. Wilcoxon test findings about impact of sound training given to 35-40 month children on children's ability of discriminating musical sound characteristics with light hearing loss in age-three period)

Ön-test-son-test	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	P
Negatif Sıra	0	0,00	0,00	-2,041	0,041
Pozitif Sıra	5	3,00	15,00		
Eşit					
Toplam	5				

Tablo 4'de görüldüğü üzere hafif işitme kaybına sahip olan 5 çocuğa ilişkin puanların wilcoxon testi sonucu 0,041 olarak bulunmuştur ve sonuç ($p \leq 0,05$) olması nedeni ile anlamlıdır. Bu bulguya göre, ses eğitiminin hafif işitme kayıplı çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt edebilmelerinde etkili bir eğitim olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocuklara uygulanan ses eğitiminin işitme kaybı olmayan çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt etme becerilerine etkisine ilişkin wilcoxon testi bulguları (Table 5. Wilcoxon test findings about impact of sound training given to 35-40 month children on children's ability of discriminating musical sound characteristics without hearing loss in age-three period)

Ön-test-son-test	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	P
Negatif Sıra	0	0,00	0,00	-2,214	0,027
Pozitif Sıra	6	3,50	21,00		
Eşit					
Toplam	6				

Tablo 5'de işitme kaybı olmayan 6 çocuğa ilişkin puanların wilcoxon testi sonucunda p değeri 0,027 olarak bulunmuştur. Bu sonuç ($p \leq 0,05$) olması nedeni ile istatistikî açıdan anlamlıdır. Bu bulguya göre, ses eğitimi süreci sonrasında işitme kaybı olmayan çocuklar müziksel ses özelliklerini ayırt etmede oldukça büyük bir başarı sağlamışlardır.

Tablo 6. Üç yaş döneminde 35-40 aylık çocuklarda ses eğitiminin hafif işitme kayıplı çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerilerine etkisine ilişkin ön test-son test puanlarının mann whitney u testi bulguları

(Table 6. Mann whitney u test findings of preliminary test-last test points about impact of sound training given to 35-40 month children on children's ability of discriminating musical sound characteristics with light hearing loss in age-three period)

Sorular	Grup	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	P
Ön test	İşitme Kayıplı	5	3,00	15,00	0,00	0,005
	İşitme Kayıpsız	6	8,50	51,00		
Son test	İşitme Kayıplı	5	3,00	15,00	0,00	0,004
	İşitme Kayıpsız	6	8,50	51,00		

Tablo 6'da, örneklemin Müziksel Ses Özelliklerini Ayırt Edebilme Becerisi ölçme aracından hem ön test, hem de son testten aldıkları puanlar kendi aralarında işitme kaybı değişkenine göre karşılaştırılmıştır. Mann Whitney U testi sonucunda ön test aşamasındaki p değeri 0,005, son test aşamasında ise p değeri 0,004 olarak tespit edilmiştir ve elde edilen sonuçlar anlamlıdır ($p \leq 0,05$.) Tabloda işitme kaybı olmayan çocuklarla işitme kaybı olan çocukların puanlarının sıra ortalamaları incelendiğinde ön test ve son testte işitme kayıplı çocukların puanlarının sıra ortalamalarının 3,00, işitme kayıpsız çocukların puanlarının sıra ortalamalarının 8,50 olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan yola çıkarak, işitme kaybı olmayan çocukların işitme kayıplı çocuklara göre müziksel ses özelliklerini ayırt edebilmede, hem ön testte hem de son testte daha başarılı oldukları söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND SUGGESTIONS)

Üç yaş dönemindeki çocuklardan 11 çocuğun 5'i çift taraflı hafif işitme kayıplıdır. Buna göre çocukların yarıya yakını işitme kaybı özelliği taşımaktadır.

Deney işlem sonucunda;

- Çocukların genel olarak müziksel ses özelliklerini ayırt etme becerilerinin yani müziksel seslerin; tınısal, nüans, süre, ezgisel ve ritm özelliklerini ayırt edebilme becerilerinin geliştiği görülmüştür.
- Hafif işitme kayıplı çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt etme becerilerinin olumlu yönde değişme gösterdiği görülmüştür.
- İşitme kaybı olmayan çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt etme becerileri de olumlu yönde değişme göstermiştir.
- Çocukların müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerilerinin işitme kaybı değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş, işitme kaybı olmayan çocuklarla işitme kaybı olan çocukların puanlarının sıra ortalamaları karşılaştırılarak işitme kaybı olmayan çocukların puanlarının işitme kaybı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, müziksel ses özelliklerini ayırt edebilmede işitme kaybı olmayan çocukların daha başarılı olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre:

- Okul öncesi dönemdeki çocuklara mutlaka ses eğitimi süreci uygulanmalı ve böylece diğer gelişim özelliklerini yanı sıra müziksel gelişimleri de desteklenmelidir.
- İşitme kaybı özelliği çocukların müziksel ses gelişimlerini olumsuz yönde etkilediği gibi diğer gelişim alanlarını da olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle, okul öncesi dönemde uygulama anaokullarında gerçekleştirilen işitme taramaları sonucunda elde edilen bulgular, çocukların işitme ve buna bağlı olarak diğer gelişim alanlarının sağlıklı biçimde ilerleyebilmesi açısından çok önemlidir. Bu yüzden okul öncesi dönemde tüm anaokullarında işitme taramalarının sistematik biçimde gerçekleştirilmesi için gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Akkaş, S., (1991). Okul Öncesi Eğitimde Müzik. Ankara: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayınlar
- Akyıldız, N., ve Kemaloğlu, Y.K., (2000). Çocukluk Çağı KBB Hastalıkları-I, Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.
- Tüfekçioğlu, U., (2006). İşitme, Konuşma ve Görme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi, Ünite:1 "Çocuklarda İşitme Kaybının Etkileri"(Editör: Umrans TÜFEKÇİOĞLU). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss:2-46, Yayın No:1514.
- Alper & Myers & Eibling., (2004). Kulak, Burun Boğazda Semptomdan Tanıya Tanıdan Tedaviye Algoritmik Yaklaşım, (Editör: Prof. Can ÖZŞAHİNOĞLU) Nobel Tıp Kitapevleri.
- Andress, B., (1980). Music Experiences In Early Childhood. USA: Holt, Rinehart and Winston, Inc
- Andrews, M.L. and Summers, A.C., (2002). Voice Treatment For Children And Adolescents. Canada: Second Edition, Singular Thomson Learning, Inc
- Belgin, E., (2003). Pediatrik Kulak Burun Boğaz Hastalıkları (Editör: M.Umut AKYOL). Ankara: Güneş Kitabev
- Boone, D.R and Mcfarlane, S.C., (2000). The Voice And Voice Therapy. (2000). USA:6th Edition, Allyn&Bacon A Pearson Edu. Co.
- Bull, T.R., (2004). Kulak Burun Boğaz Atlası. (Çeviri: Dr.Emre Üstündağ, Dr. Gürkan KESKİN). Nobel Tıp Kitabevleri
- Carroll Burgin, J., (1973). Teaching Singing. USA: The Scarecrow Press, Inc. Metuchen, NJ.
- Casselbrant, M.L., (1985). Otitis Media With Effusion In Preschool Children, Laryngoscope 95:28
- Gfeller and Other. (1998). "Musical Involvement And Enjoyment Of Children Who Use Cochlear Implants". Volta Review, Fall98, Vol.100, Issue 4, Page 213
- Gordon, E.E., (1999). "All About Audiation And Music Aptitudes". Music Educators Journal, Sep.99, Vol. 86, Issue 2
- Kemaloğlu, Y., Gündüz, B., Gökmen, S., and Yılmaz, M., (2005). "Pure Tone Audiometry in Children". International Journal Of Pediatric Otorhinolaryngology, Vol.69, Page 209-214
- Kent, R.D. and Ball, M.J., (2000). Voice Quality Measurement. Canada: Singular Publishing Group
- Levinowitz, L.M., (1998). "The Importance Of Music In Early Childhood". General Music Today, Music Educators National Conference Fall 1998
- Mcdonald, D.T., (1991). Music In Our Lives: The Early Years. Washington: NAEYC.
- Sazak, N., (2001). "Ses Eğitimi Tekniklerinin Artikülasyon Mekaniğine Ve Türkçe Fonetik Uygunluğunun İncelenmesi". Gazi Üni. Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Uçan, A., (2001). Müzik Öğretimi, Ünite I:Okul Öncesi Müzik Eğitimi ve Programı. Eskişehir: Anadolu Üni Yayınları, ss:3-15.
- Uçan, A., (2001). Müzik Öğretimi, Ünite II "Okul öncesi Çocuğun Müziksel Gelişimi" (Editör). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss:12-28.